

REPERTOÁROVÁ PŘÍLOHA AMATÉRSKÉ SCÉNY

DIVADELNÍ HRY PROVĚŘENÉ JEVIŠTĚM.

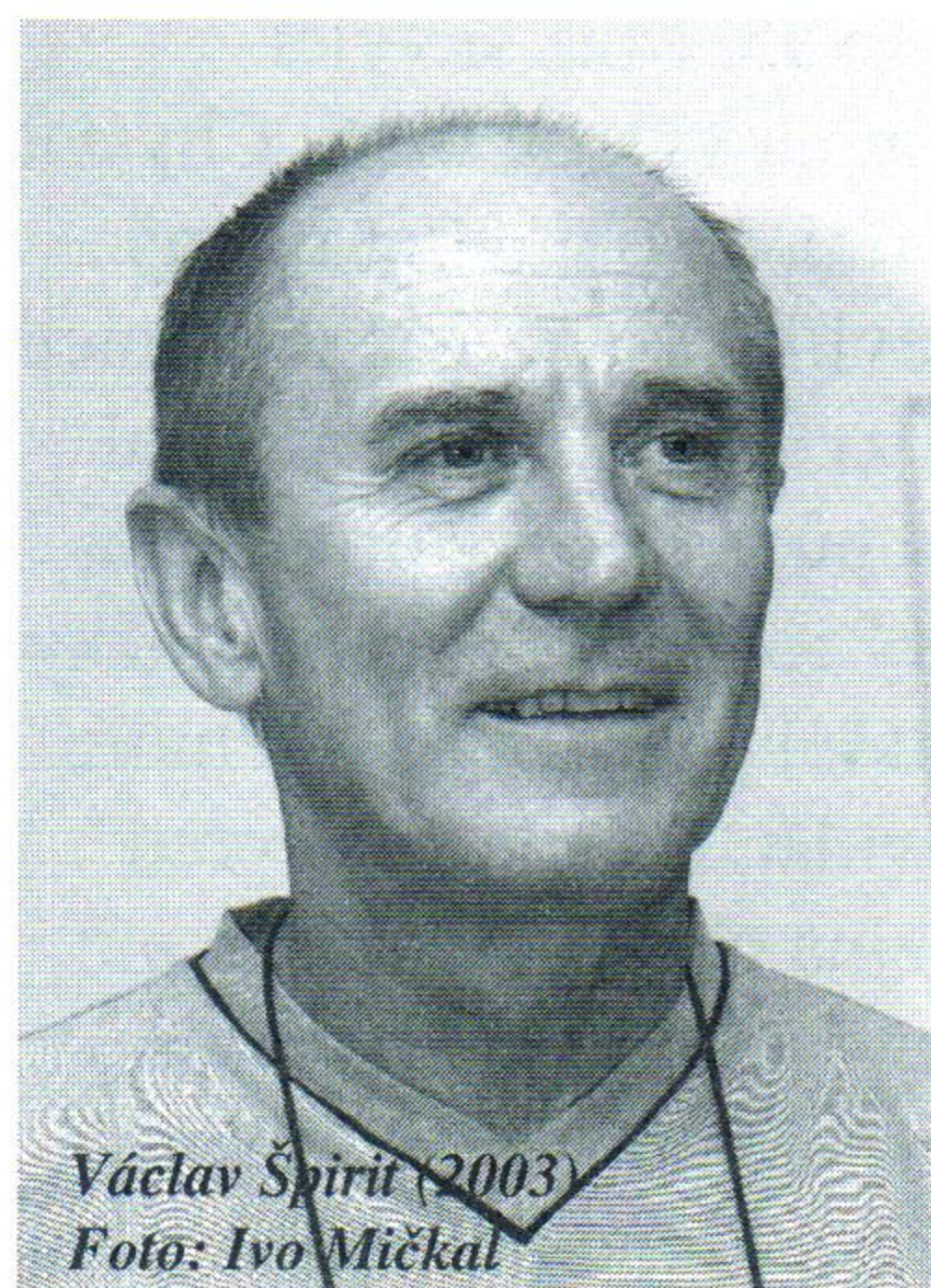
Od prvního čísla roku 2002 se repertoárová příloha Amatérské scény stala zprostředkovatelem výjimečných a kvalitních her pro dospělé, které byly takzvaně prověřeny jevištěm a většina z nich došla ocenění na některé z klíčových přehlídek amatérského divadla v ČR, včetně Jiráskova Hronova. Ke každému publikovanému textu byl připojen dramaturgický pendant – pomůcka pro potencionální inscenátory, poukazující na kvality i úskalí divadelní hry.

Kontakty na autory a původní inscenátory jsou k dispozici v NIPOS-ARTAMA u dr. Milana Strotzera – tel.: 221 507 956, e-mail: mistr@nipos-mk.cz.

V této příloze nabízíme již osmnáctý titul z oblasti her pro dospělé. Je jím hra **Václava Špirita ŽENA V PÍSKU**. Vznikla na motivy románu japonského autora Kóbó Abeho *Písečná žena* pro divadelní soubor Gut & Edel v německém Lörrachu, jehož je Václav Špirit režisérem. Soubor slavil s touto inscenací úspěchy na mnoha divadelních festivalech v celém Německu a ve Francii na prestižní divadelní přehlídce v St. Louis získal cenu festivalu. V roce 2003 ji uvedl úspěšně i na Jiráskově Hronově.

VÁCLAV ŠPIRIT, narozený 1945 v Říčanech u Prahy, vystudoval na Karlově universitě v Praze tělocvik a češtinu, učil na gymnáziu v Říčanech, v sedmdesátých letech až do roku 1982 byl krajským metodikem pro divadlo ve Středočeském krajském kulturním středisku a hercem a režisérem divadelního souboru Tyl v Říčanech. Roku 1982 emigroval do západního Německa, kde od té doby působí ve funkci sociálního pedagoga na soukromé škole pro narušené děti a mládež. Od roku 1989 je režisérem divadelního souboru Gut & Edel, kde inscenoval ve vlastních úpravách a dramatizacích 11 divadelních her a dramatizací literárních předloh: 1990 E. Ionesco: Židle (hráno také v Říčanech a Rakovníku), 1992 S. Zweig: Volpone (hráno také v Říčanech a v Praze), 1994 W. Gombrowicz: Yvonna, princezna burgundánská, 1996 E. Canetti: Komédie marnivosti (viz AS 6/1996, str. 23), 1997 C. Gozzi: Král jelenem, 1998 V. Špirit: Barbarská svatba (volně podle románu Y. Quefféléca, 2000 také v Hronově, viz též AS 3/1999, str. 33 a AS 5/2000, str. 5), 2000 P. Weiss: Pronásledování

a zavraždění Jeana Paula Marata (viz AS 3/2002, str. 47), 2001 V. Špirit: Žena v písku (viz též AS 5/2001, str. 42 a AS 5/2003, str. 15 aj.), 2003 J. Grossman: Proces (podle Franze Kafky, viz AS 1/2004, str. 9), 2004 S. Mrožek: Trosečníci, 2004 L. Valeš – V. Špirit: Bernarda (podle F.G. Lorcy). Vedle režii v souboru Gut & Edel byl přizván ke spolupráci na profesionálních scénách. V r. 2003 k inscenování vlastního textu s názvem Nikdy víc a v r. 2004 režíroval j.h. s alternativním souborem Goldoniho Sluhu dvou pánů.

Václav Špirit (2003)
Foto: Ivo Mičkal

Od roku 1992 je V. Špirit uměleckým šéfem mezinárodního divadelního festivalu v Lörrachu, který také sám založil a kde mimo jiné hostovaly soubory Tyl ze Říčan, Pôtoň ze slovenské Levice, Studio dům z Brna a Rádobydivadlo Klapý. Návštěvníci Jiráskových Hronovů po roce 1989 jej znají jako režiséra Barbarské svatby a Ženy v písku, ale také jako lektora Klubu (nejen) mladých divadelníků, v němž v letech 1999 – 2002 vedl semináře nazvané Základní abeceda divadla.

O autoru románové předlohy

Kóbó Abe (1924–1993 v Tokiu) je autorem řady románů, povídek, esejí, divadelních her a filmových scénářů. Po studiu lékařství se věnoval výhradně psaní. Charakteristickým rysem jeho díla je podání temných zkušeností, vyprávěné střízlivým, věcným stylem. Patří k nejvýznamnějším představitelům japonského existencialismu a kvůli jisté motivické spřízněnosti je neustále srovnáván s Franzem Kafkou. Román *Písečná žena* vyšel v roce 1962. Krátce nato napsal Abe scénář ke stejnojmennému filmu, jež režíroval Hiroši Tešigahara a spolu s jinými snímky japonské kinematografie 50. a 60. let se podílel na slavné kulturní misi asijského umění v západním světě. Na filmovém festivalu v Cannes 1964 bylo dílo oceněno Zvláštní cenou poroty. Česky vyšla *Písečná žena* v překladu Miroslava Nováka a v redakci Miloslava Žiliny o rok později (Praha, SNKLU 1965).

O románu

Písečná žena je příběh muže, který se ztratí v písečných dunách. Obyvatelé zapadlé pobřežní vsi ho drží v zajetí, v obrovské písečné jámě, ze které není úniku. Je donucen spolu s jednou vdovou nabírat do košů a věder neustále se řinoucí písek, který vesničané tahají kladkou nahoru a prodávají na výrobu betonu. Jako většina Abových knih má i tento román otevřený konec a poskytuje čtenáři možnost více výkladů.

Milan Strotzer s použitím podkladů Václava Špirita

DRAMATURGICKÝ PENDANT

KE HŘE ŽENA V PÍSKU

Už když jsem v roce 2003 viděl na Jiráskově Hronově inscenaci s názvem Žena v písku souboru Gut und Edel z německého Lörrachu, byl jsem zaujat jevištní adaptací, již „volně podle románu Kóbó Abeho *Písečná žena*“ připravil režisér této inscenace Václav Špirit. Pojem *jevištní adaptace* naprosto přesně přiléhá k literární předloze, již Špirit jako divadelní zpracování prozaického textu předkládá. Neboť jeho cílem je skutečně adaptovat, to jest přizpůsobit kvality textu jevištnímu (divadelnímu) provedení, jež bude vnímáno nikoliv čtenářem, ale divákem. Chci takto od počátku vytknout jakoby před závorku pro mne velice zásadní a podstatnou věc: že tenhle Špiritův text je výraznou inspirací pro *jevištní* tvar a neméně výrazným impulsem k *divadelní* komunikaci situací o situaci. Že smysl této literární předlohy není řešitelný a realizovatelný od slovního dramaturgického výkladu, ale že tento výklad od prvopočátku musí obsahovat i jasnou představu o tom, jak to bude vypadat na jevišti; jak se dá zamýšlený záměr transformovat do komplexního divadelního

jazyka. Nebo ještě jinak: jak se dá ta Špiritova literární předloha *scénovat* – to jest na konec zveřejnit skrze představení – tak, aby v ní bylo zřetelné jak pojetí inscenátorů tak i to, že je to právě jevištní adaptace, která s takovým zveřejněním, scénováním jako s dominantní hodnotou počítá.

Každé scénování začíná prostorem, v němž se odehrávají situace. Už to je v této jevištní adaptaci velká výzva; je to obydlí existující hluboko v písečné jámě. Bez tohoto prostoro-
vého konkrétního určení by inscenace ani představení nemohlo prostě vzniknout. Neboť ta jáma určuje situaci postav a jednání, jež z ní vychází. Musí být skutečně naprosto určité řečeno, že je to jáma, z níž se nelze bez žebříku dostat, že jáma je v písku, který se sype, sype a sype. Neboť jedině z této zprávy o konkrétním prostředí může vyrůst kontext, skrze nějž se vynoří smysl jak Špiritovy jevištní adaptace tak samozřejmě i její interpretace divadelním provedením.

Od okamžiku, co jsem začal o tomto dramaturgickém pendantu k *Ženě v písku* přemýšlet, vrací se mně stále pojem *ambivalence* jako pojem, jenž vyjadřuje současnou společnou existenci protichůdných jevů. Scéna musí být naprosto konkrétním obydlím v písečné jámě, ale zároveň musí označovat i další jiné významy; nebo přinejmenším dávat šanci k tomu, aby se tyto významy rodily. Pro Muže je to na dlouhou dobu past, vězení, pro Ženu místo, kde žije a vůči němu musí splnit své povinnosti – odhazovat dnem a nocí písek – aby žít mohla. Tedy pro každého z nich má ta jáma zcela jiný význam a smysl, to je další ambivalentnost, jež v sobě obsahuje. Samozřejmě, že tohle je pojmenováno slovně i základním sledem událostí, jež jsou navíc „dovyprávěny“ vypravěčem. Jenže tenhle epický princip nezvolil Špirit jen proto, aby se řeklo to, co se nedá na jevišti ukázat, zahrát. Je v této jevištní adaptaci hlavně a především proto, aby uvolnil prostor pro tu zprávu situací, pro divadelní funkci, pro divadelní tvar. Povšimněme si jen vstupní poznámky. Soustřeďuje se logicky a přirozeně na uspořádání jevištního prostoru, který Špirit zvolil pro svou inscenaci s tím, že do prázdné scény teprve v souvislosti s průběhem děje a hereckou akcí, bylo před zraky diváků vytvářeno ono obydlí. Zase je tu ta ambivalence: předměty (rekvizity) jsou reálné, ale svým jevištním (divadelním) pojmenováním nabývají opět jiný kontext a tak dostávají i další význam.

Špirit ve svém scénickém řešení vycházel z možností, jež mu dalo epické vyprávění, ale jeho úvodní poznámka připouští i řešení zcela jiné. Ovšem v každém případě to musí být řešení, které tvoří tu ambivalenci: případě protichůdnost všech jevů, jež jsou *současně* zcela konkrétní a také symbolem, jenž vyvolává četné – zase protichůdné obecné představy a asociace. Bez této ambivalence jevištního (divadelního) tvaru se nezrodí ani smysl, k němuž jevištní adaptace míří a jež nabízí inscenátorům. Neboť i tento smysl je ve všech svých částicích ambivalentní. Povinnost stojí tu např. proti svobodě, ale tahle povinnost je současně odpovědností vůči životu, bez níž by prostě nebyl. Takto bych mohl pokračovat dál a dál a vždycky bych narazil na tyto protichůdné postoje, z nichž krok za krokem vyrůstá velká ústřední situace jevištní adaptace, jejíž jádro je nesporně dramatické. Jde o poznání elementárních existenciálních životních rozporů, jež si vynutí rozhodnutí o tom, co má vskutku v životě cenu, pro co stojí žít. A nikoliv slovní deklarací, ale jednáním, činem, jak se to zračí v příběhu Muže a Ženy.

Budiž ještě jednou jasně řečeno, že tato jevištní adaptace svou *divadelností* k této otázce vším směřuje.

Jan Císař

ŽENA V PÍSKU

VOLNĚ PODLE ROMÁNU KÓBÓ ABEHO

PÍSEČNÁ ŽENA

VÁCLAV ŠPIRIT

JEVIŠTNÍ ADAPTACE

Osoby:

Vypravěč

Vypravěč-Vesničan

Žena

Muž

Poznámka: Tato jevištní adaptace vznikla pro divadelní soubor Gut & Edel v německém Lörrachu, kde jsem režisérem. Hrací prostor tvořila aréna (ulice): po obou delších stranách jevištní plochy (max. 6x5 m) stály naproti sobě stoupající divácké tribuny s dostatečně velkou elevací, aby každý divák dobře viděl, protože se mnoho scén odehrávalo na zemi. Na začátku byla hrací plocha prázdná, všechny rekvizity stály na okraji a do hry – do kruhu je postupně podával vypravěč, který současně hrál vesničana. Přirozeně, je možné režijní poznámky ignorovat a zvolit úplně jiné inscenační prostředky.

Václav Špirit

Po setmění v hledišti vystoupí všichni tři herci: Žena a Muž se postaví diagonálně proti sobě na okraj hrací plochy (jejích kratších stran), Vypravěč doprostřed.

Vypr.:

Stalo se to v srpnu 1955. Muž si vyjel vlakem a autobusem na výlet k moři. Chystal se lovit hmyz a doufal, že objeví neznámý druh písečného střevlíka. Na konečné stanici vystoupil do velmi zvlněné krajiny a vydal se k pobřeží. Tvrdá půda se brzy proměnila v jemný písek, který se mu lepil na podrážky. Nad pískem se vznášel pach moře, ale moře samo nebylo ještě vidět. Pojednou se před ním vynořila obyčejná chudá vesnice, v níž byly některé domky pokryty jen rákosem. Děti na návsi si přestaly hrát, když kolem nich procházel, a i ženy před hokynářstvím se

zarazily, přestaly mluvit a podezřívavě si ho prohlížely. Barva písku, rybářské sítě a hory mušlí ukazovaly, že moře je velmi blízko. Ale cesta stoupala do stále strmějšího svahu a byla víc a víc písčitá. Zvláštní bylo, že střechy domů byly stále v jedné rovině. Celá vesnice se podobala pahorku, do kterého byla ponořena stavení. Nakonec to vypadalo, jako by všechny domy byly vystavěny v prohlubních vykopaných do písečného svahu a každé stavení se nořilo hlouběji do prohlubně než to předchozí. Některé jámy . byly více než dvacet metrů hluboké. Muž do jedné z těchto jam zvědavě nahlédl. Na dně šera stál tiše malý domek. *(Muž přejde do středu k Vypravěč a fotografuje jámu.)*

Vypr.

Ves.: *(Vypravěč v roli Vesničana)* Vyšetřujete tady něco?

Muž: Vyšetřovat? Jak to myslíte? Já chytám hmyz. Zajímá mě především písečný hmyz.

Vypr.

Ves.: Cože? Hmyz?

Muž: Ano, sbírám hmyz.

Vypr.

Ves.: Vyšetřuje se tady něco?

Muž: Ne, ne!

Vypr.

Ves.: Když tady nic nevyšetřujete, můžete si dělat, co chcete.

Muž: Ne, nevyšetřuju opravdu nic.

Vypr.

Ves.: Nejste tedy úředník z okresní správy?

Muž: Z okresní správy?

Vypr.

Ves.: Ano.

Muž: Ne, v žádném případě. *(Podá mu svoji vizitku.)*

Vypr.

Ves.: Aha, tak vy jste učitel? *(Vrátí mu vizitku.)* Promiňte, že se ptám, ale copak tady budete dělat?

Muž: Jak už jsem řekl, chytám hmyz.

Vypr.

Ves.: Ale autobus už je pryč.

Muž: Dá se tady někde přespat?

Vypr.

Ves.: Přespat? V téhle vsi?

Muž: Když to tady není možné, půjdu do sousední obce.

Vypr.

Ves.: Pěšky?

Muž: Ano, mám čas, tři dny prázdnin.

Vypr.

Ves.: Takovou námahu si můžete ušetřit. Jak vidíte, v téhle chudé vesnici nejsou sice

žádné domy vhodné k přespaní, ale jestli vám to nevadí, poohlédnu se, co bych pro vás mohl udělat.

Muž:

Děkuju.

Vypr.:

Muž chodil po hřebenech dun tak dlouho, až vlny vyhlazené větrem do písku už nebylo možné rozeznat. Když se setmělo, potkal opět vesničana. *(Vezme asi třílitrovou konvici naplněnou pískem a začne ho v chůzi sypat na zem: vyznačuje tak kruh max. o průměru 4 m.)* Domek, ve kterém měl přenocovat, stál ve velmi hluboké písečné jámě. Vesničan mu ukázal na provazový žebřík, který byl spuštěn do jámy, a muž po něm sestoupil dolů. *(Uvolní vně kruhu přiravený provazový žebřík, aby visel nad kruhem – kde není možné žebřík zavěsit, roztáhne ho jednoduše do kruhu – a pokračuje v sypání.)* Na jeho hlavu se shora sypal písek. Stěny chatrče byly holé, trámy prohnuté, okna zatlučená prkny. Všude to páchlo po spáleném, zapařeném písku. Místo dveří visely rohože. Jedna z venkovních stěn byla od neustále se řinoucího písku docela rozežrána. *(Těsně před dokončením kruhu přestane sypat a zastaví se.)* Muže uvítala a přátelsky pozdravila asi třicetiletá žena. *(Žena vstoupí do kruhu v místě, kde ještě není dokončený a Vypravěč nato kruh dokončí: od této chvíle není z kruhu-jámy úniku, všechny rekvizity zvenku podává V.)*

Žena:

Mám vám přinést něco k jídlu?

Muž:

Rád bych se před jídlem vykoupal.

Žena:

Vykoupal? Nemohl byste to nechat na pozítří?

Muž:

Pozítří? Ale to už tady nebudu.

Žena:

Aha ...

Muž:

Stačí mi jen trochu vody, abych se alespoň opláchl. Jsem celý od písku.

Žena:

Vody mám bohužel už jen jedno vědro a studna je tu daleko. Ale teď vám přinesu jídlo. *(Vypravěč jí podá jídlo a kus bílé látky, kterou Žena rozprostře na zemi.)*

Muž:

(Sedne si na rozprostřenou látku, vezme si od Ženy kastrůlek s jídlem.) Děkuju.

Žena:

Prosím. *(Muž jí, Vypravěč podá Ženě slunečník, ta ho roztáhne a drží ho nad Mužem. Vypravěč nabírá rukou z konvice písek a sype ho na slunečník.)*

Muž:

Co to znamená? Je to tady zvyk?

Žena:

Ano. Jinak by vám písek padal do jídla.

Muž:

Odkud?

Žena:

Písek padá pořád... odevšad. Musí se stále odhazovat, napadá ho denně tři centimetry.

Muž:

Je rozbitá střecha?

Žena:

To taky, ale i kdyby byla nově pokrytá, pronikne písek všude. Je horší než červotoč.

Muž: Červotoč?
Žena: Brouk, který vyžírá dřevo.
Muž: Myslíte termity?
Žena: Ne, je přibližně tak velký, ale má tvrdý krunýř.
Muž: Aha, tesařík s dlouhými rohy.
Žena: Tesařík...?
Muž: Je načervenalý a má dlouhá tykadla.
Žena: Ne, je do bronzova a má tvar zrnka rýže.
Muž: Tak to je obatama-muši. Světélkující brouk.
Žena: Když se proti němu nic nepodnikne, rozežere i velké trámy.
Muž: Ten obatama-muši?
Žena: Ale ne, přece písek! Při nepříznivém větru musím být celý den na půdě a písek odhazovat. Jinak by se ho tam nahromadilo tolik, že by se probořil strop.
Muž: Že se písek nesmí nahromadit na půdě, to chápu, ale že rozežere trámy, tomu nevěřím.
Žena: A přece je to pravda. Dřevo by od písku shnilo.
Muž: To je vyloučené. Já se v písku vyznám. Písek je zvětralý kámen, jehož zrnka jsou průměrně 0,125 mm veliká, což mu umožňuje, že se neustále pohybuje. A proto normální organizmy nemohou v písku žít. A to platí dokonce i pro hnilobné bakterie. Písek je tak říkajíc symbolem čistoty a ryzosti. Je vyloučené, aby písek něco zničil. A především, milá paní, písek sám nehnije, vždyť je to hornina, rozumíte? *(Dojedl, podá jí prázdný kastrůlek.)* Děkuju! *(Žena složí slunečník, odloží ho s kastrůlkem stranou a uchystá z bílé látky lůžko; Muž se rozhlíží.)* Bydlí tady ještě někdo?
Žena: Nikdo, bydlím tu sama.
Muž: A váš manžel?
Žena: Můj manžel... ten při loňském tajfunu... Tady jsou tajfuny strašné. Můj muž běžel s naší malou dcerou zachránit před zasypáním kurník. Já sama jsem měla plné ruce práce s naším domem a nemohla jsem mu pomoci. Když vítr polevil, šla jsem se za nima podívat. Nebylo po nich ani po kurníku nejmenší stopy. *(Vypravěč jí podá lopatu a kýbl, Žena do něj začne nabírat písek – pouze „jako“, lopata zůstává prázdná, je slyšet jen skřípání lopaty o písek na zemi.)*
Muž: Zasypalo je to?
Žena: Ano.
Muž: To je strašné. Hrůza.
Vypr.
Ves.: *(Hodí jim druhou lopatu.)* Tady je lopata pro toho druhého!
Muž: Je tady ještě někdo? Ten nahoře řekl „pro toho druhého“.

Žena: No, tím myslel vás.
Muž: Mě? Co si mám počít s lopatou?
Žena: Ach, nevšímejte si toho, tihle lidé jsou mnohdy příliš dotěrní.
Muž: To pracujete i v noci?
Žena: Ano, musím odházet písek.
Muž: S touto prací nebudete nikdy hotová, i kdybyste se přetrhla.
Žena: Ale když přestanu, zasype dům písek. *(Vypravěč stojí vně kruhu na stoličce a spustí na lanu koš, Žena chce do něj z kýblu vysypat písek a aby kolem Muže mohla projít, píchne ho prstem do boku, jako by ho chtěla polechtat; Muž jí udělá místo, Žena vysype kýbl do koše, Vypravěč ho vytáhne nahoru, Muž ji zkusí ze zadu taky polechtat.)* Prosím vás ne, než spustí další koš, musím naplnit ještě šest kýblů.
Muž: Mám vám pomoci?
Žena: Ne, kdepak... Nehodí se, abyste hned první den pracoval.
Muž: První den? Žádné starosti, zůstanu tady pouze jednu noc. Ale nemůžu přihlížet, když jiní pracují. Nemáte druhou lopatu?
Žena: *(Ukáže na druhou lopatu.)* Promiňte, ale vaše lopata leží támhle.
Muž: Moje?
Vypr.
Ves.: *(Rytmicky opakovaně volá.)* Hej-rup!
Žena: Koš je už u sousedů.
Muž: To pracují všude v tuhle dobu?
Žena: Ano, v noci to jde lépe, protože je písek vlhký. Když je suchý, ani nevíte, kdy a kde se na vás může sesypat.
Vypr.
Ves.: Tak jak se vám tam dvěma dole vede? *(Spouští další koš.)*
Žena: Další koš, pomozte mi ho prosím naplnit. *(Muž zvedne druhou lopatu a pomáhá jí.)*
Muž: Ti chlapíci pracují skutečně znamenitě.
Žena: Ovšem, v naší vesnici panuje duch domovské lásky.
Muž: Jaký duch?
Žena: Duch lásky k domovu.
Muž: *(Směje se.)* Aha, samo o sobě nic špatného. Uděláme přestávku?
Žena: Kdepak! Musíme písek nejméně jednou kolem domu odházet.
Muž: Ale potom žijete jenom pro to, abyste odhazovala písek.
Žena: Nemůžu odtud přece jednoduše utéct. *(Vypravěč - Vesničan volá: Hej-rup, hej-rup!)*
Muž: Ale můžete! Vždyť je to tak jednoduché! Musíte jenom chtít a můžete jít, kdy chcete!
Žena: Ale to přece nejde. Naše ves může existovat jen proto, že tady každý neustále odhrabuje

- písek. Jinak by byly během deseti dnů všechny domy zasypané. Kdyby písek někde v dunách nabyl vrchu, působilo by to jako trhлина v hrázi.
- Muž:** To nechápu. Takhle se s tím pískem nikdy nevypořádáte. To je absurdní. Nemám nejmenší chuť se s takovou absurditou dále zabývat. Končím. *(Odloží lopatu a ukládá se k spánku, Žena pracuje dál.)*
- Vypr.:** Muž strávil mučivě neklidnou noc. Slyšel, jak žena pracuje, a pocítil skoro žárlivost na to, co ji tak zotročilo. Nepřál si, aby přestala a tiše si k němu lehla? *(Žena přestane pracovat, jde k Vypravěči, který stojí na stoličce a drží prostěradlo jako závěs, za kterým se žena svlékne a pak se do něj zahali a uloží se k spánku.)* Přišel sem proto, aby aspoň přechodně unikl monotónnosti života: kolegům, kteří s ironickými gesty šířili zlé pomluvy, zkouškám na konci každého semestru, v sedmidenním rytmu se opakující neděli. Nemohl vůbec usnout. Když zavřel oči, vynořily se mu obrazy měst, která tonula v písku. Celé vesnice a města, která plula sem a tam, sem a tam *(Posypává ho pískem, který nabírá rukou z konvice.)*. Nakonec usnul. *(Vyjde z kruhu, stoupne si na stoličku a napodobí kohouta.)* Kikirikí!
- Muž:** *(Probudí se, očišťuje se od písku, opláchne si obličej vodou ze své cestovní láhve, chce se napít, ale láhev je prázdná; zjistí, že provazový žebřík je pryč, osloví Ženu, která spí přikrytá prostěradlem.)* Haló, vy! Žebřík je pryč. Jak mám teď vylézt nahoru? Mám naspěch. Kam jste k čertu ten žebřík schovala? Okamžitě ho sem dejte! *(Žena nereaguje, Muž se obrátí na Vypravěče.)* Tady visel provazový žebřík. Přece nemůžu být vlákán do pasti jako nějaká myš nebo hmyz. *(Vypravěč nereaguje, Muž se obrátí na diváky.)* Jsem spořádaný člověk, platím řádně daně a nemocenské pojištění.
- Vypr.:** *(Pozoruje písek ve své dlani.)* Když pozorujeme písek v klidu, je těžké jeho podstatu vysvětlit. Písek neproudí, proudění samo je písek. Zákonu řinoucího se písku není možné uniknout.
- Muž:** *(k Vypravěči)* To musí být nedorozumění. *(Vypravěč mu hodí písek do obličeje, Muž prská a čistí se, potom strhne prostěradlo se spící ženy.)* To je absurdní! *(Žena je nahá, Muž zrozpačítí; během příštího dialogu se žena za prostěradlem, které Vypravěč opět drží jako závěs, obléká, zatímco Muž si svléká košili.)* To je vedro, co? V takovém horku není v košili k vydržení.
- Žena:** Ano, máte pravdu. Když se člověk zpotí v šatech, dostane hned písečnou vyrážku.
- Muž:** Písečnou vyrážku?
- Žena:** Ano. Kůže zmozolovatí a sloupá se jako po spálenině. Proto spíme většinou nazí.
- Muž:** *(Stírá si košili z těla písek.)* Ovšem, chápu. Promiňte, chtěl bych vás poprosit, jestli byste mi mohla vyprat košili.
- Žena:** Ráda, ale dostanu nové vědro vody až zítra. *(Je hotová s oblečením, Vypravěč jí podá koště a Žena začne zametat písek.)*
- Muž:** Zítra? *(Nervózně se zasměje.)* Ale to je pozdě. Ostatně, kdypak se dostanu zase nahoru? Musím do zaměstnání, jinak budu mít potíže. Okamžitě musí být žebřík zase spuštěn dolů. Jestliže se jedná o nedorozumění, dobrá, nevadí. *(Žena mlčí a dál zametá.)* Proč mlčíte, vysvětlete mi to!
- Žena:** Ale... ještě jste nepochopil?
- Muž:** Co nepochopil?
- Žena:** Pro samotnou ženu je tady těžké žít.
- Muž:** A co já s tím mám společného?
- Žena:** Hodně. Snad jsem se dopustila něčeho špatného.
- Muž:** Jedná se tedy o spiknutí? Nalíčili jste vnadidlo a mysleli si, že zaberu, protože tam bude ženská! Držíte mě tady neprávem, to je zločin! Nejsem žádný pobuda, platím daně a jsem v místě svého bydliště přihlášen. Brzy mě začnou hledat, a potom něco zažijete! Takže mi rychle zavolejte toho, kdo to spískal. *(Žena mlčí, Muž jí vytrhne koště z ruky.)* Proč nic neřeknete?
- Žena:** *(Vezme si koště zpátky.)* Přinesu vám nejdříve snídani.
- Muž:** Mám toho dost. Odhrabu písek, abych zmírnil svah, a uteču. *(Začne lopatou odhazovat písek, Vypravěč na něj po chvíli vysype z konvice písek, Muž se zhroutl a ztratí vědomí; Žena k němu přiskočí, obrátí ho na břicho a stírá mu písek z těla.)*
- Vypr.:** Zdá se, že písečné svahy mají něco jako úhel stability. Muž odházal písek na úpatí svahu, aby měl menší sklon. Avšak náhle se písek sesypal, muž ucítil silný tlak na prsou a ztratil vědomí. První dva dny měl horečku a bolely ho nohy a pánev. A jak se mu daří teď?
- Muž:** *(k divákům)* Budu předstírat, že jsem nemocný, abych ji zdržoval od práce a unavil ji. Vesničanům nebude lhostejné, když zjistí, že pro ně žádnou pomocí nejsem, nýbrž naopak zátěží, a nechají mě běžet. *(Předstírá sténání.)*
- Žena:** Máte bolesti?
- Muž:** A jaké! Musel jsem si nějak pohnout páteří.

Žena: Namasíruju vám záda. (*Masíruje ho.*)
Muž: Au, to to bolí. Potřebuju doktora. Běžte, zavolejte doktora! (*Škubne sebou a posadí se; nevrle.*) Lechtá to, nechte toho! (*Oba mlčí, po chvíli.*) Zase bych si rád jednou přečetl noviny. Co myslíte, bylo by to možné?
Žena: Ano ... zeptám se.
Muž: Vy můžete nahoru?
Žena: Nemůžu. Ale dnes přijde někdo z našeho družstva a přinese mi objednané mořidlo. Poprosím ho o noviny.
Muž: Nejste přece žádný pes. Je naprosto samozřejmé, že smíte volně vycházet ven.
Žena: Ale proč bych měla vycházet?
Muž: Prostě se procházet.
Žena: Procházet? Nudilo by mě jen tak pro nic za nic se procházet.
Vypr.: (*Čte nahlas z novin.*) Ochromená doprava vyžaduje radikální opatření. Účinné látky z cibule léčí choroby z ozáření. Daňové podvody na městské radnici. Muž zasypán pískem: řidič bagru byl zavalen sesutým pískem a těžce zraněn. Zemřel krátce po převozu do nemocnice. (*Předá noviny Muži, který čte nahlas dál.*)
Muž: „Podle zjištění policie podhrabal řidič pískový svah.“ (*Odhodí noviny.*) Tak tohle mi chtěli sdělit!
Žena: (*zametá písek, prozpěvuje si*)
Jabů, jabů, jabů, jabů.
Copak je to za zvuky?
To jsou slyšet zvony.

Jabů, jabů, jabů, jabů.
Copak je to za hlasy?
To jsou hlasy čertů.
Muž: (*Vezme prostěradlo, přepadne Ženu zezadu, strčí jí kapesník jako roubík do úst, povalí ji na zem a prostěradlem jí spoutá nohy a ruce.*) Nekřičte, buďte zticha! Když se budete chovat klidně, nic se vám nestane. Ve srovnání se mnou si ostatně nemůžete stěžovat. Za nocleh vám samozřejmě zaplatím.
Vypr.
Ves.: Hej-rup, hej-rup! Haló! Copak to tam děláte? (*Potměšile se směje.*)
Muž: Zavinila jste si to sama. Nemůžete mě jen tak jako psa uvázat na řetěz. Každý uzná, že jednám v naprosto oprávněné sebeobraně.
Vypr.
Ves.: (*Stojí na stoličce a spustí hák na provazu.*) Pospěšte si! Tady máte hák na kanystr.
Muž: (*Vyskočí a pověsí se na lano.*) Hej, vy tam! Vytáhněte mě nahoru. Slyšíte, táhněte! Žena

leží spoutaná v domě. Jestli jí chcete pomoci, tak mě okamžitě vytáhněte nahoru. Jestli se někdo z vás odváží sem dolů, rozpoltím mu lebku. Omezování svobody je těžký zločin. Na co tedy čekáte? Tak mě už konečně vytáhněte! (*Je pomalu vytahován.*) Ano... dál... táhněte... nezastavovat ... ještě kousek... dál (*Vypravěč-Vesničan lano pustí, Muž se zřítí zpátky, Vypravěč-Vesničan vytáhne lano rychle nahoru.*) Pitomci! Idioti! Žena zůstane tak dlouho spoutaná, dokud nespustíte dolů provazový žebřík! Tady písek už nikdo odhrabovat nebude! A když nás tady zasype, bude si razit cestu dál a zavalí postupně celou vesnici! (*Vypravěč-Vesničan nereaguje a odejde, krátká pausa; Žena začne chroptět, Muž jí vyndá z úst roubík.*) Za chvíli se budete cítit líp. Ti nahoře spustí hned žebřík.
Žena: Ale... hvězdy... jsou vidět?
Muž: Hvězdy? Na co hvězdy?
Žena: Když nejsou vidět hvězdy...
Muž: Co se stane potom?
Žena: Když nesvítí hvězdy, tak nebude foukat silný vítr...
Muž: No a?
Žena: Jestliže nefouká silný vítr, písek se tolik nepořine a vesničané nebudou s rozhodnutím pospíchat.
Muž: Když to tak chtějí, prosím. Je mi úplně jedno, jestli to potrvá týden, deset nebo čtrnáct dní. (*Vypravěč hodí do kruhu balíček, Muž ho rozbalí – jsou v něm cigarety a láhev kořalky.*) Podívejte, dárek! Ti nahoře se zdají být ochotní k vyjednávání. (*Zapálí si cigaretu.*) Můžeme slavit předem. Připojíte se? Mám vám taky jednu zapálit?
Žena: Ne, děkuju. Při kouření mi moc vysychá v krku.
Muž: Nemusíte se tolik držet zkrátka, vaše nepříjemná situace je nutí jednat.
Žena: Všude, kde pracují muži, dostávají jednu týdně cigarety a kořalku.
Muž: Jak to myslíte? (*Zarazí se, potom zuřivě.*) Nemusí se kvůli mě vůbec obtěžovat! Ať mě pustí a dojdou si pro cigarety sám.
Žena: Ale ta práce je těžká a nemáme moc času. (*pausa*)
Muž: Chtěl bych se vás, jen tak ze zvědavosti, něco zeptat: jsem první, komu se tady tohle stalo?
Žena: Ne... bylo to loni, někdy z kraje na podzim, nějaký prodavač pohlednic...
Muž: ... kterého chytili.
Žena: Soused měl málo lidí... jsme jen chudá ves plná písku.
Muž: A co se s ním stalo?

Žena: Zakrátko prý nato umřel... ale už jak přišel, nebyl úplně v pořádku.

Muž: A kromě něho?

Žena: Začátkem letošního roku jednoho studenta, chtěl tady prodávat knížky s nějakým provoláním.

Muž: Aha! Od hnutí „Zpátky k přírodě“? *(Křečovitě se zasměje svému vtipu.)* A co se stalo s ním?

Žena: Myslím, že je ještě tady, u sousedů o tři domy dál.

Muž: To se tedy ještě nikomu nepodařilo uprchnout?

Žena: Promiňte, nepoškrábal byste mě na krku za uchem? *(Muž ji škrábe.)* Skutečně se ještě nikomu nepodařilo odtud utéct.

Muž: Tak budu tím prvním já.

Žena: Prosím vás, dejte mi napít... vodu, prosím.

Muž: *(Vypravěč postaví do kruhu džber, Muž do něj nahlédne.)* Můj bože, džber je úplně prázdný! Co mají proboha v úmyslu? Chtějí mě zabít? *(Obrátí se k Ženě.)* Rozvážu vám pouta, ale jen pod podmínkou, že se bez mého souhlasu nedotknete lopaty. *(Rozváže jí pouta; Žena leze po čtyřech ke džberu.)* Kam chcete ...? *(Žena si sedne na džber a močí do něj – zvuk chlístání obstará V tím, že lije z konvice vodu do plechové misky.)*

Vypr.: Mnohdy se zdá, že čas je stočený jako had. Všechno je ale dáno tím, že čas plyne horizontálně. Kdyby se zkusil žít vertikálně, stal by se čas mumií. Dokud vane vítr, plyne voda a vlní se moře, rodí země neustále zrnka písku. A tato zrnka se všude plazí jako malí živočichové. Kdyby nechal věcem volný průběh jako dosud, vyschla by mu krev v žilách.

Muž: *(Ze zoufalství pije hltavě kořalku.)* Můj bože, shniji, rozpadne se mi krev! *(Nabízí Ženě kořalku.)* Pijte! Napijme se na můj nový život! *(Znovu se napije, opile se zasměje, potom zoufale.)* Nedá se skutečně nic podniknout? Sejmul jsem vám pouta, tak dělejte něco! Vodu!

Žena: Když začneme zase pracovat, dostaneme ji hned.

Muž: Nemluvte nesmysly! Odkud si ty lidi berou právo, uzavřít s námi takovýhle šílený obchod? Nemají k tomu žádné oprávnění! Co budou dělat, když tady zajdu? *(Žena nereaguje, začne zametat; Vypravěč drží svazek rákosu ve tvaru domovního štítu – Muž mu rákos vytrhne a začne ho přes koleno lámat.)*

Žena: *(Přiskočí k němu a snaží se mu v tom zabránit.)* Co to děláte! Přestaňte! Můj dům!

Muž: Potřebuju dřevo, udělám si z něho žebřík!

Žena: *(Zápasí s ním.)* Prosím vás, ne! Přestaňte, prosím!

Muž: Je to stejně úplně zpuchřelé! *(Muži se podaří Ženu povalit na záda, náhle na ní rozkročmo sedí a jeho dlaně spočinou na jejích prsou, oba strnou.)*

Žena: Ale ženy ve městě jsou jistě mnohem krásnější...

Muž: *(Pomalů vstane, rozpačité.)* Ženy ve městě... ty se chovají jenom víc melodramaticky, aby si tak dokazovaly svoji cenu. Jenomže právě tím se stávají obětmi. Obětmi psychického znásilňování.

Žena: Vracel jste se stále k té jedné?

Muž: Ano. Ale naše vášnivost se stala sterilní. V posteli jsme se vzájemně pozorovali: muž pozorující ženu, která se sama pozoruje a žena pozorující muže, který se sám pozoruje. Každý byl zrcadlem pro toho druhého – pohlavní akt proběhl navýsost střízlivě.

Žena: Na lásku nevěříte?

Muž: *(posměšně)* Ne, ne, tak romantický nejsem. Musí panovat pořádek. Proto je to s pohlavním stykem jako s jízdenkou: při každé jízdě musí být proštípnuta. To je sice nepříjemné, ale každý pořádek vyžaduje určité vynaložení sil. Následkem toho je sexualita pohřbena pod horou úředních papírů a člověk se nevyhnutelně stává sexuálním psychopatem.

Žena: Ale takový pořádek nemá jak s láskou, tak i se sexualitou nic společného.

Muž: Při smrti a sexu máme mlhavý pocit, že jsme podváděni. A protože jsme pohlavně neuspokojeni, začneme jízdenky falšovat.

Vypr.: Musíme tyto trapné řeči poslouchat ještě dlouho? Podívejte, jaký má nádherný zadek. To se nedá srovnat s vyzáblými křepelkami, které natrefíte na ulici. Jestli budete ještě chvíli váhat, zkazíte si všecko. *(Muž prudce Ženu obejmě a pomalu s ní klesne k zemi.)* Bude to moci vychutnat? Co teď potřebuje, je chamtivá touha, podobná hladové zvěři, která právě ulovila kořist. Pohlavní pud trvající od améby a prošlý historií miliard let se nedá tak lehce zkrotit. *(světelná pauza)*

Muž: *(Probudí se, žena leží vedle něho; Muž leze po kolenou k vědru, kam předtím Žena močila, s odporem se z něj zkusí napít, ale hned všechno vyplivne.)* Psi prašiví! Není tady opravdu žádná voda?

Žena: Ne... není.

Muž: Není! Ale vždyť jde o život nebo smrt! Copak nemáte sama taky žízeň?

Žena: Když začneme zase pracovat, dostaneme vodu okamžitě.

Muž: Takhle se nechat zabít nechci. Vzdávám se.
Okamžitě zkuste navázat s vesničany spojením.

Žena: Jak se dáme do práce, hned to poznají.
(*Muž krátce zaváhá, pak zvedne lopatu a začne pracovat, Žena také; Vypravěč-Vesničan spustí konvici s vodou, Muž a Žena se k ní vrhnou, Muž ji surově odstrčí a hltavě pije, potom dá i jí napít; Žena odhrabuje a zametá, lano je zase vytáhnuto, Muž volá nahoru.*)

Muž: Počkejte! Protože jste mi dali vodu, udělám všechno, co budete chtít. Opravdu! Ale nejednáte správně! Jsem učitel, budou mě postrádat. Je vám přece jasné, že se dopouštíte zločinu?

Vypr. Ves.: (*na stoličce*) Jak to myslíte? Už je to deset dnů a policie se ještě neozvala. Deset dnů! Tak co?

Muž: Je mi jasné, jak je pro obec důležité, aby byl písek odházen. Ale vy se musíte písku přizpůsobit, a ne se mu bránit. Nechte ho pro vás pracovat. To se dá využít. Pomyslete jen na turisty. V písku můžete pěstovat různé plodiny. S trochou šikovnosti by se mohla vesnice znamenitě rozvinout.

Vypr. Ves.: Uvažovali jsme o všem možném, ale protože nemáme peníze, je všechno uvažování k ničemu. Podle vládních nařízení nejsou škody zaviněné pískem uznávány za pohromy, za které je možné dostat náhradu. Kdybychom se spoléhali na úřady, dávno by nás písek zasypal. (*Chce odejít.*)

Muž: Tak přece počkejte! Vůbec nic jste nepochopili! (*Vypravěč-Vesničan mu hodí písek do obličeje a odejde; Muž si rezignovaně sedne na zem; světelná pauza; Muž sedí a přesypává písek z dlaně do dlaně.*) Jaká hudba by asi zaznívala, kdyby to byly zvukové vlny? (*Zpívá.*) Got a one-way-ticket to the blues, woo woo ...

Žena: (*Vypravěč jí podá misku s vodou, Žena si klekne před Muže, ten si sundá košili, Žena ho začne omývat.*) Uplynuly už čtyři týdny a vy chcete pořád ještě utéct?

Muž: Ovšem.

Žena: A jak to chcete provést?

Muž: (*Rozpačitě se usměje.*) Budu...

Žena: (*Zpívá.*)
Jabů, jabů, jabů, jabů
Copak je to za zvuky?
To jsou slyšet zvony.

Jste pro mě skutečně velkou pomocí. Od té doby co jste tady, mohu o dvě hodiny déle

spát a dokonce dřív s prací skončit. Poprosím družstvo o nějakou domácí práci. Budu z ní šetřit a jednoho dne si koupím rádio. Nebo třeba... zrcadlo.

Muž: (*tiše*) Smím vás také umýt? (*Žena ztuhne, je vnitřně velmi vzrušená, svlékne se, obrátí se k němu zády, Muž ji začne omývat.*)

Vypr.: Třel jí záda holýma rukama. Když jí přejel po ramenech, dotkl se jejího prsu. (*Oba znehybní.*) Žena zevnitř zářila, jako by ji zalévaly vlny světlušek. Zklamat tuto záři bylo jako náhle propuštěného odsouzence k smrti přece jen zezadu zastřelit. Ukojil tedy během několika sekund jako králík zezadu svoji žádostivost. Poté ji donutil vzít tři tablety na spaní. (*Muž položí Ženu na zem, vezme prostěradlo, udělá na jednom konci uzel a začne jím kroužit na hlavou.*) Když usnula, vylezl na střechu chatrče a kroužil svázanými prostěradly jako lasem tak dlouho, až se zachytila. (*Vypravěč zachytí vně kruhu prostěradla, Muž šplhá z kruhu, oběhne ho a zůstane na druhé straně proti divákům stát.*)

Muž: (*k divákům*) Hřebeny dun se lesknou jako zlato. Zvláštní, jak písek člověka fascinuje. Měl bych sehnat fotografa, aby tady udělal pěkné pohlednice.

Vypr.: (*Na druhé straně kruhu k divákům.*) Chce se snad vrátit?

Muž: Co asi dělá? Pravděpodobně je udivená a cítí se bezmocná. Co ji drží v téhle díře? Rádio, zrcadlo?

Vypr.: Vaším útekem něco ztratila. Vzpomeňte si třeba na to, jak vás myla. Teď tu příležitost už nemá.

Muž: To vynahradí rádio. Ano. Pošlu jí rádio... ale už jsou vidět hvězdy.

Vypr.: (*Vstoupí do středu kruhu.*) Nesměl ztrácet čas. Začal utíkat. Záře nad hřebeny dun zanikla, celá krajina se ponořila do temnoty. Běžel po mírných a prudkých svazích nahoru a dolů, až najednou stál uprostřed obce. Těsně vedle něho štekali psi. Vyrazil nejkratší cestou k východu ze vsi. Z příkopu u cesty vylezly dvě děti, které křičely, jako by je na nože bral. Měl je vzít jako rukojmí? Náhle ho proklála jako žhavá jehla záře baterky a rozezvučel se poplašný zvon. Musel se vrátit. Sebral veškerou sílu a běžel zpátky. Vesničané se hnali křičíce za ním, následování psy, dětmi a zvony. Utíkal z vesnice pryč. Záře baterky zmizela, podařilo se mu pronásledovatelům uniknout. Rychle k další duně. Ale běh se stával namáhavějším, nohy byly jako z olova, začaly se propadat až po kolena. Snažil se

Muž: je vyprostit, ale čím víc se snažil, tím víc se propadal – až po břicho, posléze po prsa.
(Padne do středu kruhu, Vypravěč z něj vystoupí.) Pomoc! Pomoc! Propadám se! Pomozte mi! Slíbím vám všechno! Pomoc! Prosím!

Vypr. Ves.: *(Hodí mu jeden konec prostěradla.)* Tady! Chyťte se toho!

Muž: Vytáhněte mě, prosím!

Vypr. Ves.: Mějte chvilku strpení. Máte štěstí, že jsme za váma běželi. Říkáme tomu tady slaná marmeláda. Kdo sem zabloudí, je ztracený.

Muž: Tak mě konečně, prosím, vytáhněte! *(Zabálí se v leže – válí sudy – do prostěradla.)*

Vypr.: Vytáhli ho, přinesli zpátky k jámě a spustili ho do ní jako balík. Nikdo neřekl ani slovo, jako by ho spouštěli do hrobu. *(Vysype ho z prostěradla zpátky doprostřed kruhu; Žena zametá a pláče.)*

Muž: Proč pláčete? *(pausa)* Ztroskotat jsem.

Žena: Ano...

Muž: Naprosto ztroskotat.

Žena: Ale vždyť se to ještě nikomu nepodařilo ... vůbec nikomu.

Muž: Kdyby se mi to podařilo, poslal bych vám býval rádio.

Žena: Rádio?

Muž: Ano, měl jsem to v úmyslu.

Žena: Ale... když budu pilná s domácí prací, můžu si ho koupit přece sama.

Muž: Nechápu to. Ale život se stejně nedá normálním rozumem pochopit. Žijeme tak i onak a mnohdy nám právě ten jiný život připadá lepší.

Žena: Chcete, abych vás umyla? *(Muž si začne svlékat košili; světelná pauza.)*

Muž: *(Pokouší se udělat z vědra past; Žena klečí, v klíně má proutěný košík s mušlemi, které navléká na niť.)* Vyrábím past. Nazvu ji „Naděje“. Chytím vránu, přivážu jí na nohu dopis a zase ji pustím.

Žena: Ale nechá se vrána s dopisem znova chytit? A co když ji objeví právě vesničané?

Vypr.: Po nezdařeném útěku byl opatrnější. Přízpůsobil se životu v jámě. Shledal v každodenním boji s pískem jisté povyražení a snažil se ukolébat ostražitost vesničanů. Chovat se neustále stejně je prý výborné mimikry.
(Muž listuje v novinách, objeví nějaký vtip, bláznivě se rozesměje, ukazuje ho ženě, ta se jen nechápavě usmívá a navléká dál mušle.)

Žena: Když budu pořád takhle pilná, můžeme rádio objednat.

Muž: Kolik jste si už naspořila?

Žena: Už mám skoro polovičku.

Muž: *(Vezme do ruky košík s mušlemi, dívá se do něj a vysype jí mušle vztekle do klína.)* Jak je všechno nesmyslné! Co z toho? Jednoho dne zjistíme, že z vesnice všichni zmizeli a zbyli jsme tu jen my dva. A všichni se nám vysmějou, jak jsme se pro ně nadřeli.

Žena: *(Sbírá rozsypané mušle.)* To se nestane. Nikdo z vesnice by někde jinde nemohl žít.

Muž: No a co? Copak tady vedou nějaký důstojný život?

Žena: Ale je tu přece písek!

Muž: *(posměšně)* Písek, písek, písek! Dělá ze života jenom peklo a cenu nemá žádnou!

Žena: Má, prodávají ho.

Muž: A kdo ho kupuje?

Žena: Stavební firmy. Míchají ho do betonu.

Muž: To je proti předpisům!

Žena: Prodávají ho tajně a za dopravu berou jen polovičku.

Muž: A když se domy a přehrady zřítí?

Žena: Na tom nám nezáleží! Co je nám do nějakých cizích lidí! *(pausa)*

Muž: *(neočekávaně, rozpačitě)* Nekoupíme si nějakou rostlinu v květináči? *(Žena je překvapená.)* Je tu tak strašně pusto, nemá se kam spočinout očima.

Žena: *(rozechvěle)* Co takhle malou pinii?

Muž: Pinii? Pinie nemám rád. Cokoli jiného by mi bylo milejší, i třeba nějaký plevel.

Žena: Ale nebyl by malý stromek přece jen lepší?

Muž: Když strom, tak raději něco jako javor nebo platan. Něco, co má listy, které šumí a třepetají ve větru, jako by chtěly větvím odletět. *(Křičí v návalu zoufalství.)* Což se jim ale nikdy nepodaří! *(pausa)* Už to nemůžu dál vydržet. Nemohli by mě ty lidi pustit aspoň se trochu projít?

Žena: Snad. Zeptám se.

Vypr. Ves.: *(na stoličce)* Uvidíme. Není to zcela vyloučené... kdybyste... vy dva... před domem... a my bychom se mohli dívat... kdybychom mohli přihlížet, jak vy dva... vaše přání je naprosto pochopitelné, a proto si myslíme, že by to šlo... kdybyste...

Muž: Co máme udělat?

Vypr. Ves.: Ale přece to... no... co dělají spolu muž a žena... to právě... *(Obscéně se pochechtává.)* *(Obrátí se k Ženě.)* Co uděláme?

Muž: Nic. Nevšímejte si jich.

Muž: Ale já chci ven! Já...

Žena: To nepřichází v úvahu!

- Muž:** Já musím ven! *(Přikročí k ní, chce ji obejmout, zápasí spolu.)*
- Žena:** Vy jste se zbláznil, naprosto jste zešilel! Nic takového nedovolím, nejsem žádná perverzní děvka!
- Muž:** Prosím, prosím! V takovéhle situaci stejně nemůžu, budeme to jen předstírat.
(Ženě se ho podaří prudkým úderem srazit k zemi; pauza; Muž leze po kolenou ke džberu-pasti, nahlíží dovnitř a objeví vodu.)
Voda? *(k Ženě)* Copak přišlo?
- Žena:** *(Navléká zase mušle.)* Čtrnáct dní nespadla ani kapka.
- Muž:** *(sám k sobě)* Kapilárnost písku! Zřejmě účinkuje odpařování na povrchu na podzemní vodu jako pumpa! *(Ochutná vodu, obrátí se na Ženu.)* Voda! Máme vodu! *(Nabere vodu do dlaní, běží k Ženě, pokropí jí hlavu, popadne ji do náručí, tančí s ní.)* Hurááá! Máme vodu! *(Pustí ji, sedne si, začne navlékat mušle.)* Pomůžu vám s domácí prací. Až budeme mít rádio, můžu každý den poslouchat zprávy o počasí. *(Žena si k němu přisedne a navléká s ním, oba zpívají.)* Jabú, jabú...
- Vypr.:** *(Postaví do středu kruhu rádio.)* Začátkem března dostali rádio. Na konci téhož měsíce žena cítila, že je těhotná. O dva měsíce později začala krvácet. Jedna z žen ve vesnici usoudila, že jde o mimoděložní těhotenství. Bylo rozhodnuto ji dopravit do nemocnice. *(Pomůže Ženě vstát a dá jí impuls, aby opustila hrací plochu, Žena odejde.)* Poprvé po půl roce byl provazový žebřík spuštěn dolů a žena byla vytažena nahoru. *(Spustí žebřík do kruhu.)* Žebřík zůstal viset, i když byla žena pryč.
- Muž:** *(Jde pomalu k žebříku, stoupne si na první příčku, ohlédne se zpátky do kruhu.)* Past... Voda... Rádio... *(Sestoupí zpátky, jde ke džberu, posadí se, nabírá ze džberu dlaní vodu a pouští ji zase zpátky – toto dělá až do samého setmění jeviště.)*
- Vypr.:** Vlastně nemusí odtud hned utéci. Na jeho zpátečním lístku není vyplněna ani cílová stanice, ani čas odjezdu. Může tam tedy vepsat, co chce. Kromě toho překypuje touhou mluvit s někým o svém zařízení na zachycování vody. A sotva by našel lepší posluchače než někoho z vesnice. O útěku může přemýšlet později. *(Zapne rádio a odejde; z rádia hraje hudba, kterou posléze přeruší hlasatelův hlas – hlas vypravěče.)*

Hlas

- Vypr.:** Výzva k hlášení o pohřešované osobě:
Obracíme se s prosbou na všechny občany,

kterým by bylo něco známo o pobytu Džumpei Niki, narozeném 7. března 1924, aby se hlásili u soudu pro rodinné záležitosti. *(Z rádia zní opět hudba, po chvíli hlas hlasatele-vypravěče.)*
Veřejné oznámení k hlášení o pohřešované osobě před šesti měsíci: Protože po sedmi letech není známo, zda Džumpei Niki, nar. 7. března 1924, je či není naživu, bylo rozhodnuto takto: pohřešovaný Džumpei Niki se prohlašuje za nezvěstného.

(Hudba z rádia je spolu se světlem pomalu ztahována do ticha a tmy.)

Konec

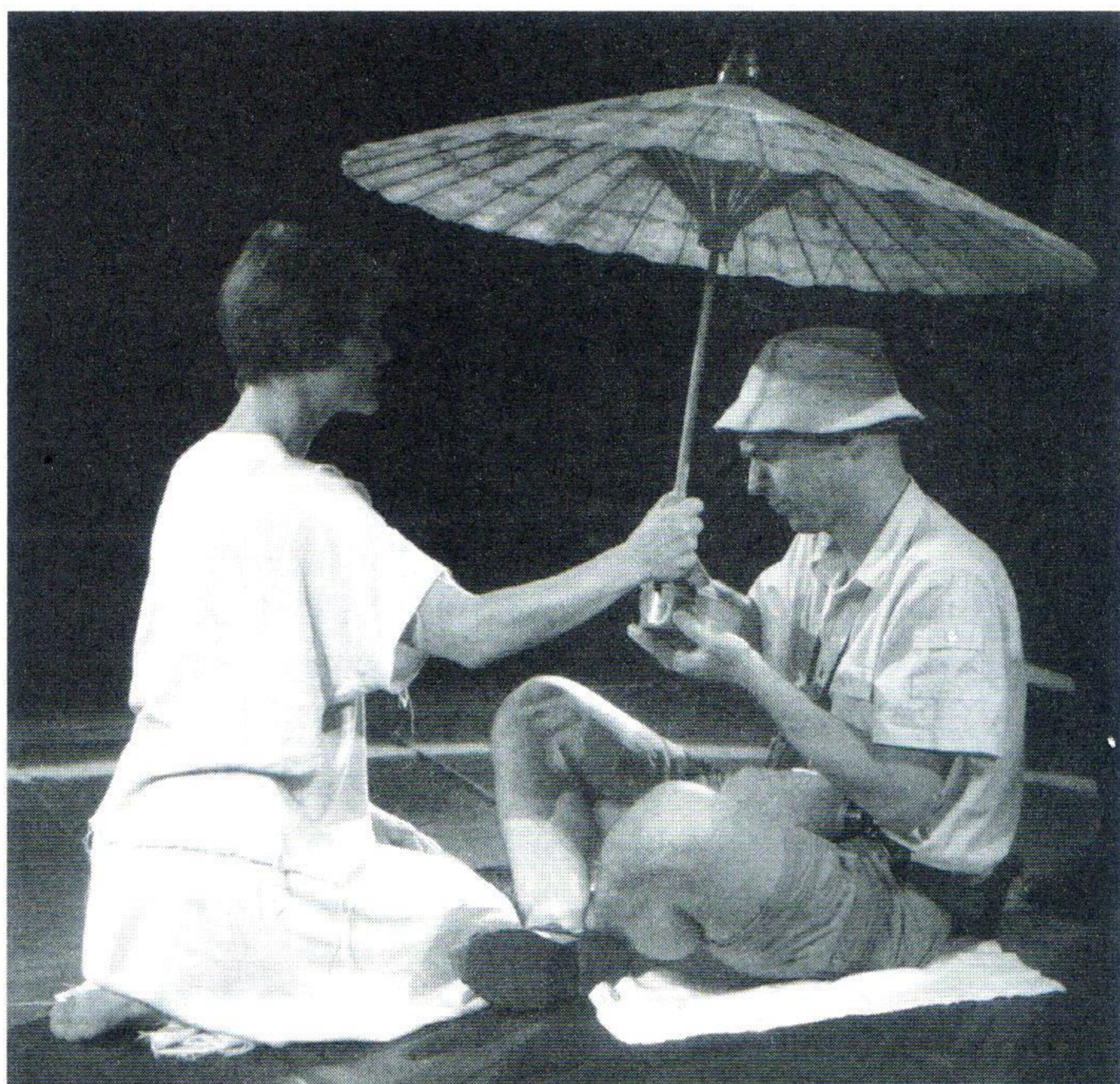
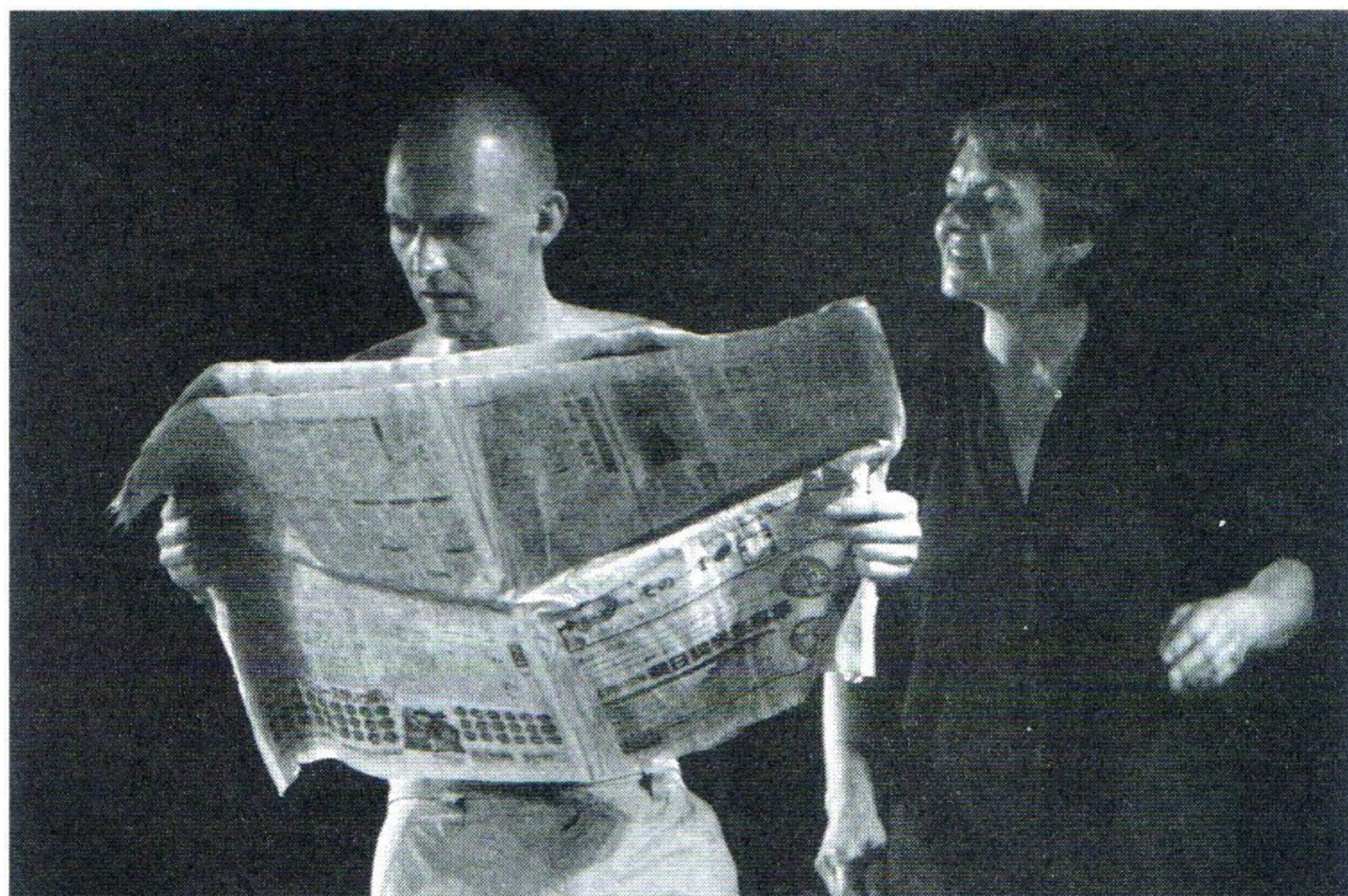

Foto Ivo Mičkala z inscenace Václava Špirita Žena v písku podle románu Písečná žena Kóbó Abeho, nastudované se souborem Gut&Edel z německého Lörrachu.

JAN KRAUS

NAHNILIČKO

JAN KRAUS

Herec, moderátor, publicista, dramatik a režisér Jan Kraus (* 1953, Praha) zahájil svou profesní dráhu už v šesti letech, kdy daboval dětské role. Herecký křest na divadle i ve filmu si odbyl v deseti. V sedmdesátých a osmdesátých letech natočil na dvě desítky filmů, účinkoval v Divadle na Vinohradech, Národním divadle, Hudebním divadle v Nuslích či Divadle S.K. Neumanna (dnešní divadlo Pod Palmovkou) v Praze. V roce 1986 se stal členem Studia Bouře, o dva roky později založil s Jiřím Ornestem Náhradní divadlo. Šest let před komedií Nahniličko napsal hru Zelený pták na motivy Gozziho Zelenavého ptáčka. Hra Nahniličko, kterou má v současnosti na repertoáru mj. pražské divadlo Kalich, byla v roce 1995 odměněna druhou cenou Nadace Alfréda Radoka. V současné době hraje také ve hře Kosmické jaro v pražském Činoherním klubu a v Tragédii myslitele v Divadle Na zábradlí.

Z jeho bohaté filmografie si připomeňme snímky Spalovač mrtvol, Lišáci, Myšáci a Šibeničák, Dívka na koštěti, Drahé tety a já, Což takhle dát si špenát, Krakonoš a lyžníci, Copak je to za vojáka, Proč?, v posledních letech hrál například ve filmech Černí baroni, Zdivočelá země, Musím tě svést a v roce 2003 režijně debutoval hořkou komedií Městečko.

Pro Českou televizi připravoval pořady Dvaadvacítka, OK – Občan Kraus, Přesčas, Ze života zvířat a Taxi, prosím!, pro TV Prima talk show Sauna, Další, prosím a Uvolněte se, prosím.

NAHNILIČKO

Osoby: Celkem 3 muži + 3 ženy (ANDY – asi padesátník; BOŽENA – jeho žena, asi padesátnice; TŘETÍ – jejich podnájemník, snad vrstevník Andyho a Boženy; JORJE EJAR KLA-VIJO – mafián z východu, asi čtyřicátník; SIŇORITA – Jorjeho milénka drobné postavy; BALLANTINE – kosmopolitní mafiánka, asi třicátnice.

Doba a místo děje: Současnost. Nuzný příbytek, jmenovitě obývací kuchyň v domě na periferii někde v Čechách.

Obraz Vstávačka. Hru otevírá dlouhé, předlouhé ranní vstávání z manželského lože, následované neméně dlouhým bezeslovným rituálem ranní hygieny a úkonů s ní spjatých až po usednutí k snídani. Zvuk lžiček tūkajících do vaječných skořápek vzbudí dalšího člena domácnosti – Třetího, který překvapivě vylézá rovněž z manželského lože.

Obraz Nahniličko I. Následuje hádka mezi Boženou a Andym o tom, zda jsou vejce uvařeny nahniličko, či nikoliv. Na otázku Boženy, kdo určuje rozdíl mezi hniličkem a měkkem, Andy odpovídá: „To nikdo neurčuje, protože to každé normální člověk vidí... Podívám se na vejce a vidím, jestli je nahniličko,

nebo naměkko... Taký to není poprvé, takže jsme pořád na stejném místě: Nejen, že neumíš uvařit vejce naměkko, ale neumíš ani přiznat, že to neumíš.“ Hádka o vejcích pokračuje, aby ji návazně vystřídal konflikt kvůli použití másla Třetím na bolavou nohu a výčitky Boženy Andymu, že měl celý život problém vydělat dostatek peněz, aby si mohli koupit právě máslo. (Sádlo a máslo jsou atributy dostatku, vinoucí se celou hrou. Jsou dokonce nabízeny hostům, jako se nabízí v civilizovaném světě např. sklenka alkoholu nebo šálek kávy.) Andy se brání, že šlo i o jiné věci než o peníze, že mohl vydělávat daleko víc, kdyby byl trochu svině, že se mohli dnes topit v penězích, ale taky v ostudě, že šlo o morálku, svědomí a čest. Božena mu opoune připomenutím toho, že byl v partaji, u milice, požárníků, v ROH, jenže na rozdíl od druhých bez koruny. Ti druzí si to nechali zaplatit. Scéna vrcholí tímto dialogem:

Andy: ...Ale že jsem aspoň neubližoval, to sis nevšimla, vid'!?

Božena: Asi jsi na to neměl!...

Andy: Kdybych dělal politickou kariéru, tak jsem mohl bejt bůhví čím – a teď jsme u toho: tys mě nahnala do partaje a dneska je ti málo, že jsem nebyl svině, protože jsme za to mohli mít prachy! Jenže v tomhle je mezi námi rozdíl! Jestli jsem byl někdy prase, tak kvůli tobě, kočička! Ale nikdy ne takový prase, jaký sis přála abych prase byl, jenom abys nemusela počítat.

Božena: Politicky – jsi byl řadový prase, dobytek jako každé jiné, jenže na rozdíl od těch šikovnejch jsi z toho neuměl mít ani korunu, takže ses zbytečně podílel na celým tom svinstvu a veškerej tvůj majetek z toho je tvý špatný svědomí...

Andy: Já mám svědomí čistý! Protože já moc dobře vím, že všechny ty hnoje jsem dělal jenom proto, že si mě do nich nahnala!

Božena: Byli jiný nahnáný a podívej se kde jsou dneska a kde jseš ty! Po osvobození... zase bez halíře...

Andy: Ale proč? Protože právě s tou mojí minulostí, do který si mě nacpala ty, jsem se nemohl vůbec odpíchnout... šli po mně...

Božena: Nech si ty řeči a podívej se na druhý, jak se odpíchli! O čem mluvíš? Prostě jsi selhal za všech systémů a režimů a teď už můžeš jenom koukat...

Andy: Tak tohle si holčičko přehnala... já nikdy neselhal! Svině jsem byl na tvůj popud a upozorňuju tě, že po těchlech řečech už toho mám dost. A pozor! Já tě upozorňuju, že se chytну první příležitosti, která se naskytne a rozjedu to bez ohledu na morálku a svědomí tak, že tě prachama udusím, když na to přijde...

Obraz končí ulehnutím rozhněvaných manželů do postele, kde se oddávají čtení.

Obraz Nehoda. Všichni spí. Někdo zvoní. Božena a Andy vyskočí, hystericky se upravují a oblékají. Božena jde otevřít a poté spolu s Andym jdou pomoci na žádost návštěvníků roztlačit jejich porouchané auto. Zatímco oba marně pomáhají se zprovozněním vozidla, přichází do jejich bytu Seňorita. Její žádost o whisky se sodou je nesplnitelná, a tak jí Třetí nabízí cosi z lahve stejně pozoruhodné jako podezřelé. V tom se vrací Božena a Andy. Jsou úplně schvácení a zablácení tak, že jim téměř není vidět do obličeje. Hned za nimi vstoupí Jorje, celý v bílém. Není na něm kouska špíny. Dozvídáme se, že Jorje spěchá za důležitým obchodem, z kterého by sešlo, kdyby ještě dnes nepodepsal smlouvu. Jorje požádá o možnost dobití mobilního telefonu, aby mohl zavolat svého obchodního partnera a domluvit si náhradní místo uzavření smlouvy. Navrhne, že by si, než se dobije baterie, mohli udělat něco k jídlu, a zve k občerstvení i domácí. Vyptá se na nejbližší obchod. Nakonec jej všichni doprovází za nákupem.

Z komentáře Třetího je zřejmé, že se dům, v němž žijí, nachází na periferii, kde již není ani lékař, kde sotva funguje pošta a dodávka elektrické energie mívá výpadky.

Obraz S nápadem. Všichni, kromě Boženy a Andyho, se vrací z nákupu obtěžkáni poživatinami, lahvemi vína etc. Jorje má nápad, jak udělat velký byznys, z kterého by profitovali všichni přítomní: „*Všichni jak jste tady, jste skončili s chudobou... jasný?*“ Třetí několikrát připomíná, že by měl počkat se svým projektem na Andyho a Boženu, neboť oni jediná jsou zde doma. Jorje se však nedá zadržet a vyjeví svůj plán podvodného obchodu se zbraněmi. Místem pro sjednání kontraktu má být byt Andyho a Boženy, coby nové sídlo zastoupení firmy, a všichni přítomní budou představovat pracovníky obchodní společnosti. Jorje zavelí k odchodu pro „kostýmy“, aby všichni vypadali jako lidé od peněz.

Obraz Za stodolou. Zcela zablácení se do svého prázdného příbytku vracejí Andy a Božena. Jsou ponořeni do hádky plné vzájemných výčitek. Nic jim přitom není svaté, i vzpomínka na jejich první setkání a milování je líčena jako hrůzný sen. Do toho přichází Třetí v šatech byznysmena a sdělí, že Jorje koupil všem oblečení, aby vypadali jako pracháči, že za to všichni dostanou peníze, a že s nimi teď Jorje nacvičí převzetí peněz. Andy a Božena se jako jeden muž vzeprou: „... už se tady zase něco rozhoduje o nás bez nás... tak to né... to si vyřídíme...“. Odhodlaně odchází, aby si to s Jorjem vyřídili.

Obraz Malý kurs. Navzdory vyústění předchozího obrazu se vzápětí koná školení aktérů podvodného obchodu, vedené Jorjem. Andy, Božena i Třetí jsou nevyškolená dřeva. Jorje to v jisté fázi vzdá a v domněnku, že jim to v náležitém oblečení půjde lépe, pokyne ať se jdou převléci.

Obraz Balantínka. Do bytu přichází Ballantine a hledá Jorjeho, který ji telefonicky pozval k jednání k uzavření kontraktu na tuto adresu. Přítomní jsou v tu chvíli pouze Andy a Třetí, což je příčinou nemotorné konverzace, z níž jsou vysvobozeni příchodem Jorjeho. Ten Ballantine vítá ve „folklorním sídle společnosti“, které nechal velkým nákladem postavit jako věrnou kopii díry, ve které se narodil jeho děda. Vzápětí se uskuteční obchodní jednání mezi Jorjem a Ballantine, do něhož nepatříčně vstupuje Andy. Jednání jinak proběhne rychle a ku spokojenosti obou stran. Podpis kontraktu je odročen na následující menší slavnost. Jorje a Ballantine si vymění doklady a Jorje s nimi odchází. Andy se ptá Ballantine, co je základem jejího obchodování. A ta bez skrupulí odpovídá:

Ballantine: *No, mě učil můj předminulej šéf, Stefanelli, fantastický chlap... skončil teda strašně, protože ho v Acapulcu za živa stáhli z kůže... že musím každému zákazníkovi udělat dvě nabídky. První, že za své peníze nedostane nic. A druhou takovou, aby se rád vrátil k té první...*

Andy: *Jo takhle... čili... tenhle...*

Ballantine: *Nic... řadovej nadšenec... máme avízo, že dodávku nestihne převzít...*

Andy: *Jo, jako... že to nestihne... jo...?*

Ballantine: *Ne. Dostane právě včas díru do hlavy. Ale to nezajišťujeme my, ale jeho konkurence...*

Andy: *Ahá...! To je krásný! To by mě vůbec nenapadlo...!*

Ballantine: *Jak to? Z ekonomického hlediska je to přece*

jasný jako facka! Ať bylo co bylo, nikdy na světě nebyla větší nabídka než mrtvejch...!

Obraz Večírek. Večírek k oslavě uzavření kontraktu probíhá za podpory nemalého množství alkoholu. Mafiáni připíjí na své zabité kumpány, Señorita na lásku, Třetí na zdraví, Božena na všechny podpisy v minulosti i blízké budoucnosti. Jen Andy nenalézá slova k pronesení přípitku. Božena to komentuje slovy: „*To je typický... tady se chytá příležitost za vlasy a ty jseš hotovej...*“ a obdivně vzhlíží k Jorjemu. Ten to přežene s pitím, omdlí a musí být uložen do postele. Zatímco Ballantine vzpomíná na své další již mrtvé šéfy a kumpány, Božena se ujímá role pečovatelky Jorjeho. Když se Jorje opět postaví na nohy, chápe se sklenice s alkoholem a chce podepsat kontrakt. V tom začne zvracet. Odpuzení zápachem zvratků se všichni vytratí, až na Boženu, která okouzlená Jorjem, se jej zaslepeně zastává a znovu se věnuje jeho opečovávání.

Obraz Ploužák. Božena a Jorje tančí ploužák. Jejich taneční konverzace se ubírá cestou vzájemného lichocení a hanění svých partnerů a vyústí k odtančení do soukromí kůlny na dvoře domu.

Obraz Svit' nám! Za zvuku písně Svit' nám z dílny M. Pavlíčka a J. Ornesta (*Jsmo trochu mladý / jsme trochu pružný / dyť jsme rostlý skoro zároveň...*) se Jorje a Božena vrací z kůlny do bytu. Zatímco Božena je v zajetí okouzlení z právě prožitého odevzdání se, Jorje se shání po Ballantine. Podstatný je pro něj podpis kontraktu a především očekávaný peněžní zisk.

Obraz Skákání. V rozverně náladě se na scéně objeví Ballantine, Señorita a Andy. Ženské skáčou na posteli jako na trampolíně a mají chuť si pořádně sexuálně zařadit. Přichází Jorje s Boženou a jsou ostatními nevybíravým způsobem napadáni za „páření“. Božena brání Jorjeho, ale ten ji drsně odbyde a domáhá se zastání Señority. Musí si ho vykoupit lichotkami. Božena odchází se slovy „*Tohle je tak nesnesitelný, že já to jdu někam hlásit! ... Já si připadám jako úplná kráva!*“ Na to dojde k ostrému vzájemnému napadání a rvačce Señority a Ballantine. Do ní se vměšuje Jorje ve snaze podepsat smlouvu, přičemž je napadán Andym. Vypjatá scéna vyústí ve vypuzení Jorjeho z bytu pod tíhou pistole v ruce Ballantine a výhrůžek zastřelení.

Obraz V posteli. Ballantine přiměje Andyho, aby s ní šel do postele. Andy sice její zájem o něj jako o chlapa nechápe, ale podlehe. Ballantine k tomu chce mít tmou a zhasne. Andy je neskutečně nechápavý a neohrabaný. Pojednou se rozsvítí světlo a v posteli s Andym není Ballantine, nýbrž Božena. Jsou překvapeni a sdělují si, že ještě před chvílí měli vedle sebe jiné partnery. Pokračování dialogu je výrazem toho, že jsou spolu rádi. Božena vzpomíná s láskou na první setkání s Andym, stejně tak i na vše ostatní, co v obraze Za stodolou negovala. Nakonec v láskyplném souznění uléhají k spánku.

Obraz Nahniličko II.

Andy: *... víš, co bych si dal ráno k snídani...?*

Božena: *... vejce naměkko...*

Andy: *A víš jak je vejce na měkko?*

Božena: *Vím, přece nejsem pitomá...*

Text hry vyšel v edici Současná česká hra v nakladatelství Větrné mlýny Brno (www.vetrnemlyny.cz) jako 11. svazek ročníku 2004.

Zdrojem informací o autorovi jsou propagační materiály pražského divadla Kalich.

Připravil Milan Strotzer

